

Komplexní řešení celoživotního vzdělávání ve venkovských regionech

- Aktivizace potenciálu a možností v celé České republice

Semily a Brno, 2008

Obsah:

Úvod: Dva produkty

**Partnerství pro rozvoj – Přehledný návod
„Know-how a management funkčního lokálního partnerství (v
oblasti CŽV ve venkovských oblastech)“**

**Učení pro život na venkově – Stručný průvodce
„Transfer a organizace modulárního systému CŽV ve
venkovských oblastech“**

Zhodnocení produktů a jejich významnosti

Kontakty

ÚP Semily

Mgr. Jan Rychlík, ředitel

Jan.Rychlik@sm.mpsv.cz

Most ke vzdělání – Bridge to Education

Bc. Tomáš Hájek, manažer projektu

hajek@krakonos.com

URL:

www.krakonos.com

Zpracoval:

Phdr. Václav Kulhavý PhD. MSc.

kulhavy@mostkevzdelani.eu

Úvod

Tato publikace se zabývá tím, jak organizovat celoživotní vzdělávání ve venkovských regionech a zároveň jak motivovat místní autority k zapojení do těchto iniciativ. Úzce související princip lokálního a regionálního partnerství se ukazuje jako faktor, který se může významně podílet na rozvoji znevýhodněných lokalit, a to tím, že se na hledání řešení podílejí lidé, kterých se problémy přímo dotýkají. Vedle toho také může pomoci rozvíjet inovativní řešení a motivovat lidi k formulaci potřeb a očekávání („Proč ne my, když oni mohou...“), což se na základě zkušeností ukazuje jako účinný tlak na politické autority.

Typickými problémy, se kterými se potýkáme, jsou:

- ❖ Obecná skepse obyvatel vůči vzdělávání. Vzdělávání není dostatečně ohodnoceno, nevyplatí se investovat čas ani peníze, protože to prostě nic nepřinese. Kromě toho v postkomunistické společnosti často mezi lidmi přetrvává nedůvěra vůči aktivitám, které mohou souviset s tím, k čemu byli nuceni v dobách reálného socialismu.
- ❖ V současné době však vzdělání dostává jiný význam, než bylo obvyklé v socialistické společnosti. Je nutností a podmínkou sociálního a ekonomického rozvoje. Na základě našich zkušeností se ukazuje, že tyto tendence si lidé uvědomují spíše ve větších městech, kde je ohodnocení práce větší, zatímco na venkově – zejména s ohledem na omezenou nabídku pracovních míst – je skepse větší.
- ❖ Omezená nabídka vhodně zaměřených, modifikovatelných a především dostupných kurzů ve venkovských regionech. Vzdělávacích kurzů v malých obcích je realizováno jen málo – pro soukromý sektor, není-li dostatečný počet zájemců, organizace kurzu se nevyplatí (neboť se zvyšuje jednotková cena, což není ekonomicky únosné, když mzdy jsou ve venkovských regionech tradičně nižší), a není z podobných důvodů (s přihlédnutím k omezeným možnostem dojíždění v odpoledních a večerních časech a relativně vysokým nákladům) ani možné, aby se obyvatelé odlehlých regionů individuálně dopravovali do center, kde je vzdělávání realizováno.
- ❖ Bezplatnost kurzů vzbuzuje v lidech zcela paradoxně nedůvěru. Potenciální zájemci se obávají, že ve skutečnosti zaplatí daleko více, než je to u marketingových akcí obvyklé. Je skoro nemožné, aby nezisková organizace (přestože placená z evropských peněz) byla schopná tuto obavu u lidí překonat. Zdá se, že teprve pozitivní osobní zkušenost může názor změnit.
- ❖ Obecná skepse obyvatel vůči partnerství a spolupráci. Partnerství není dostatečně oceněno, místní autority (formální i neformální) mají pocit, že se nevyplatí investovat čas ani peníze, protože to prostě nepotřebují. Kromě toho k postkomunistické společnosti často mezi lidmi přetrvává nedůvěra vůči aktivitám, které v jejich očích souvisí s tím, k čemu byli nuceni v dobách reálného socialismu (například různé komise a sdružená družstva), často neumí komunikovat, nejsou schopni delegovat pravomoci, odpovědnost, dělit se o zkušenosti a poznatky. Když se zeptáme, proč nespolupracují, patří mezi nejčastější odpovědi, že nevědí na čem, dále proč, resp. že nemají čas, případně **důvěru**.

V současnosti se však vzájemná kooperace dostává do popředí. Většina inovací vzniká ve větších týmech; jednotlivci a malé skupiny nemají šanci významné a udržitelné změny prosadit.

- ❖ Druhým významným faktorem je skutečnost, že malé organizace mají nedostatek zdrojů a zkušeností v **malých, místních lokalitách**. Personální kapacity jsou omezené, instituce se často musí omezovat pouze na řešení průběžných úkolů a případně řeší pouze problémy, kde mají hmotnou odpovědnost (například při větších investičních celcích, zatímco vzdělávání považují za – v lepším případě – privátní záležitost, případně stále za zbytečnou aktivitu).
- ❖ Z důvodu malé hustoty obyvatelstva, a tudíž omezené poptávky ve venkovských regionech ve srovnání s městy, dochází k zaostávání lidského kapitálu a dále k prohlubování znevýhodnění nejen mezi centrem a okrajem, ale i v rámci globální konkurence o ekonomické zdroje na úrovni státu.

Cílem tohoto materiálu je poskytnout průvodce po „Komplexním řešení celoživotního vzdělávání s ve venkovských regionech“, s cílem – Aktivizace potenciálu a možností. Jde tedy o to, jak realizovat celoživotní vzdělávání ve venkovských lokalitách. Tento postup se osvědčuje a domníváme se, že je uplatnitelný i v jiných regionech (nejen) České republiky. Jde o podporu místních iniciativ, které ekonomicky a sociálně pozvedají nejen tyto lokality a regiony, ale zároveň celou zemi. V důsledku malé poptávky tedy ve venkovských regionech ve srovnání s městy dochází k zaostávání lidského kapitálu a dále k prohlubování znevýhodnění nejen mezi centrem a okrajem, ale i v rámci globální konkurence o ekonomické zdroje na úrovni státu. Dalším důsledkem je známé vylidňování vesnic.

Vedle toho jde také o manuál k lokálnímu rozvojovému partnerství, který jsme rovněž vyvinuli a ověřili v průběhu realizace projektu „S Krakonošem u počítače“. Tento postup se nám osvědčil a domníváme se, že zapojení místních autorit je pro úspěšný průběh klíčové. Jde o podporu místních iniciativ, které ekonomicky a sociálně pozvedají nejen tyto lokality a regiony, ale zároveň celou zemi. Produkt je již nyní s výborným ohlasem otestován v dalších lokalitách ČR.

Partnerství pro rozvoj – Přehledný návod „Know-how a management funkčního lokálního partnerství (v oblasti CŽV ve venkovských oblastech)“

Podstata produktu spočívá v tom, že

RP pomáhá realizovat vzdělávací programy na základě podmínek lokality.

Zapojením všech relevantních subjektů do partnerství dochází k efektivní synergii. Navržené řešení problému je založeno na rozpoznání konkrétních potřeb cílových skupin, přičemž při vytváření produktu je zohledněna různost očekávání a zájmů zapojených subjektů, aniž by tím utrpěla kvalita navrženého řešení či snížena jeho užitečnost, vhodnost či dostupnost.

Zapojením úřadu práce je zajištěn přístup k aktuálním informacím o situaci na trhu práce a jeho potřebách; obecní úřady znají prostředí a konkrétní potřeby komunity a jsou schopny usnadnit informovanost cílových skupin, koordinační a organizační zajištění akcí, zvyšují důvěryhodnost projektu a zainteresovanost občanů; vzdělávací organizace mají kvalifikované lidské zdroje, technické vybavení a potřebné know-how v oblasti vzdělávání; nevládní a neziskové organizace jsou obvykle schopny reflektovat problémy z jiného úhlu pohledu, pružně reagovat na aktuální situaci a mají obvykle zkušenosti s řízením a administrací projektů financovaných z grantů a dotačních titulů; expertní instituce jsou schopny nahlížet problémy v širším kontextu, v dlouhodobější perspektivě a poskytovat partnerům odborné poradenství i podporu v oblasti diseminace a mainstreamingu.

Při validaci produktu je nutné vycházet z toho, že se jedná o iniciační fázi – tj. o souhrn syntetizovaných zkušeností s realizací daného projektu. Produkt je nutné dále ověřovat jak v jiných regionech, tak s jinými typy subjektů. Jeho atypičnost rovněž spočívá v tom, že se jedná o sadu nástrojů a zásad, které lze použít a hlavně upravovat při aplikaci v dalších regionech.

Popis produktu

Hlavní myšlenkou produktu je realizace vzdělávací politiky ve venkovských regionech za předpokladu fungujícího RP. Inovační rovinnou je spolupráce různých typů subjektů (veřejných, neziskových i privátních), které se podílí na dosažení vytyčených cílů na principu rozdělení kompetencí a činností při zachování spoluzodpovědnosti. V případě našeho RP je cílem nabídnout vzdělávací programy, které budou obsahově kvalitní, relevantní z hlediska potřeb trhu práce i komunity, a především pak dostupné pro obyvatele venkovských lokalit se zhoršenou dopravní obslužností.

Optimální život partnerství, které předchází podání a realizaci projektové žádosti, má následující postup:

- identifikace dobré praxe;
- identifikace vhodných (odpovídajících) regionů a obcí;
- identifikace zainteresovaných lidí;
- zjištění potřeb a informací (potencialit daného projektu);
- draft návrhu spolupráce;

- zpětná diskuse těchto myšlenek;
- revize návrhu;
- společné semináře a prezentace;
- finální plán;
- (předložení grantové žádosti na další období).

Cílem této metodické příručky je minimalizace rizik, která mohou ohrozit funkčnost partnerství, a zároveň podpora pozitivních trendů, které naopak funkčnost partnerství podporují.

Budování partnerství

Při analýze těchto aspektů dochází k tomu, že se jednotlivě obrušují potenciálně rizikové hrany a tím dochází k vytváření prostředí, které je podporující místní iniciativy. Ústřední myšlenkou fungujícího partnerství je totiž skutečnost, že fungující partnerství není založeno pouze na „spřátelených“ institucích, ale zejména na významných subjektech v dané oblasti (tzv. stakeholders). Pevné osobní (neformální) vztahy tedy mohou na jedné straně být pozitivní externalitou, na druhé straně významným rizikem, protože nikdo se nemůže zavděčit všem.

Budování efektivního společenství různorodých subjektů má několik fází, se kterými se musí počítat bez ohledu na to, zda a jak jsou pozitivní.

- i) formující: zjišťování a vzájemné se poznávání, které je nezbytné, přestože nezakládá výraznější předpoklady;
- ii) bouřlivá: netrpělivost a argumentace (často bývají diskutovány méně klíčové aspekty);
- iii) normalizační: přijetí rolí v týmu;
- iv) realizace: období efektivity dané jednotky, v optimálním případě je to fáze, kdy jsou již stabilizovány pozice jednotlivých partnerů, kdy mají vyjasněnu odpovědnost a působnost.

Přestože se v iniciačních (tj. poznávacích a „otukávajících“ fázích) u měkkých projektů neukazují velké třecí plochy (jednak dochází k výběru blízkých partnerů, dále jednotliví partneři nemusí investovat vlastní, velké finanční zdroje), je nutné dbát na předcházení těchto třecích ploch. Na základě našich zkušeností se ukazuje, že přestože je významnost některé aspektů nadhodnocena, rozhodně je nelze podceňovat, a každý by si měl klást otázku, zda a jak je riziko neúspěchu významné:

- Kdo jsou klíčové členové? Jaké jsou jejich role? Je jejich výčet úplný?
- Koho reprezentují?
- Jak jsou organizováni?
- Jaké jsou mezi nimi vazby (formální a neformální)?
- Je jejich dosavadní spolupráce v souladu s očekáváním, která jsou na projekt kladena?
- Jaké jsou historické vazby vztahy?
- Jak je podporováno zapojení těch, kterých se RP zdánlivě na začátku netýká?

Na základě zkušeností se rovněž ukazuje, že v průběhu řešení projektu dochází k posunům, které nemusí konvenovat s představami všech subjektů, proto je pozitivní, pokud se ještě před startem projektu vyjeví odpovědi na následující otázky:

- Otevřenost novým/dalším členům. Je to možné z hlediska představ zapojených subjektů, resp. umožňuje to povaha tohoto projektu?
- Je společné rozhodování skutečně realizováno?
- V čem jednotlivé subjekty spatřují výhody, v čem naopak nevýhody, resp. jaké jsou důvody jejich spolupráce na daném projektu?
- Identifikace potřeb instituce, jejích zájmů? (Zejména jsou podstatné důvody odmítnutí určitých, oslovených institucí, protože je možné, že tyto důvody vyplynou v průběhu projektu i u dalších subjektů.)
- Iničiační subjekt by se měl rovněž zajímat o potřeby oslovených partnerů. Měl by brát zřetel na důvody, které brání naplnění těchto potřeb za stávajícího stavu.

Koordinující subjekt by měl anticipovat rizika a pokoušet se s nimi pracovat. Zejména jde o minimalizace „postranních“ úmyslů, či zdání „postranních“ úmyslů, které mohou rozvrátit celé společenství. Z tohoto hlediska je nutné, aby jednotliví členové byli vždy dostatečně informováni o všech akcích a činnostech, které jsou realizovány.

Mezi rizikové faktory zejména patří:

nedostatečný společný zájem
nedostatek zdrojů (málo lidí, nedostatek času)
nedostatečná úroveň zaujetí pro projekt
konfliktní cíle jednotlivých organizací
obava ze změny statu quo
nevyváženost partnerů
nadbyteční partneři
rozepře mezi partnery
nepokrytí klíčových rolí
skrytá napětí
nedostatek pružnosti v prosazení řešení
minulé neúspěchy
obavy ze ztráty nezávislosti
nedostatek vlastních zdrojů pro podíl na realizaci projektu
osobní konflikty a animozity (boj o moc)
obtížné nacházení konsensu mezi partnery
odlišnosti v osobních hodnotách (a kulturních vzorcích)

Naopak následující faktory jsou spíše faktory spolupráci podporující, a mělo by se na nich intenzivně spolupracovat:

Výběr vhodných (blízkých) partnerů
Stanovení hlavních pravidel spolupráce
Stanovení dosažitelných, jednoduchých a jasných cílů
Pravidelnost informování
Společně strávený čas
Pozitivní zpětná vazba jednotlivým subjektům
Identifikace aktivních obyvatel pro společné akce
Identifikace vůdčích osobností z organizací
Investování do budování společných cílů
Flexibilita partnerství
Rovnost partnerů
Společné rozhodování

Před ukončením projektu – zejména z důvodu pokračování spolupráce v dalším období – by se mělo zjistit, zda a jak jsou partneři spokojeni se spoluprací v průběhu projektového cyklu. V případě partnerů lze použít následující otázky:

1. Co funguje obzvlášť dobře?
2. Jaká je míra podpory v rámci partnerství?
3. Jaké činnosti jsou/byly zaměřeny na „empowerment“ partnerů?
4. Existují nezvratné důkazy o úspěšné spolupráci? Co fungovalo lépe a s kterými partnery? Lze vysledovat obecné tendence?
5. Co nefungovalo tak dobře, jak se na začátku zdálo? Jaké jsou oblasti, kde spolupráce mezi partnery není tak dobrá? Jaké jsou problémy a překážky v rámci partnerství?
6. Jaká jsou další ponaučení, resp. zkušenosti?

V neposlední řadě subjekty rozvojového partnerství by neměly zapomínat na mýty, které se okolo partnerství produkují. Partneři by si měli být vědomi toho, že se míra jejich zapojení během času mění a tím se proměňuje jejich odpovědnost. Přestože mezi partnery existuje formální rovnost. Tím, že je zapojení různé, je různá i odpovědnost. Tak je zřejmé (a efektivní), že více zapojený subjekt má širší manévrovací prostor a spravuje větší prostředky než partneři, jejichž úkoly jsou např. krátkodobé a úzce vymezené. To je nutná podmínka i z hlediska flexibility realizace projektu v průběhu doby řešení: jedná se o dynamický proces. Vytváření umělých pravidel by bylo kontraproduktivní.

Druhým významným mýtem je to, že je vždy vyžadováno konsensuální rozhodování. Naopak, partnerství nejsou ploché organizace. Mají své lídry a subjekty odpovědné za realizaci daného projektu. Skutečnost, že se například může rozhodovat většinou ale neznamená, že by se nějak limitoval prostor pro otázky, nové inspirace či omezoval prostor pro vyjednávání. Nutná je však transparentnost rozhodování.

Třetím, souvisejícím mýtem může být přesvědčení, že partneři mezi sebou nekonkurují. Naopak je zřejmé, že se partnerství určité rivalitě nevyhne, a tak je nutné s tím počítat. Tento předpoklad je důležitý proto, aby jednotlivé subjekty ke spolupráci přistupovaly s nedůvěrou. Naopak konkurence a snaha o prosazení vlastních představ a cílů (avšak ve vyšší formě – založené na důvěře a vzájemné spolupráci) je pozitivním hnacím motorem. Je nutné to podporovat, ale zároveň usilovat o to, aby soutěž o vítěznou myšlenku byla fair a ne zprostředkována výměnou typu „teď já pomůžu tobě, příště ty mně“. Partneři by měli být vědomi toho, že dlouhodobé přínosy spolupráce jsou významnější než krátkodobé zisky na úkor partnerů.

Nakonec tedy uzavíráme, že partnerství optimálně funguje, pokud:

- Není hierarchické.
- Je flexibilní.
- Manažeri podporují jednotlivé subjekty, mají pozici vyjednávače.
- Uplatnění moci v organizaci se posouvá od moci „nad ...“ k moci „k ...“ nebo „s ...“
- Jedná se o týmovou práci.
- Partnerství je spíše různorodé (což ale zvyšuje riziko konfliktu).
- Je vyrovnané z hlediska podílu mužů a žen.
- Je podporující kreativnost a podnikavost.

Členství v partnerství pro sociální rozvoj vzniká dvěma způsoby: a to buď samotnou iniciativou stávajícího partnerství – resp. klíčových členů, kteří posuzují regionální rozměr a možný přínos případného člena a oslovuje ho s nabídkou členství, nebo na základě žádosti o členství, kterou zasílá statutární orgán zájemce o členství k posouzení představenstvu rady. Představenstvo má právo zájemce přijmout nebo odmítnout. Ve žádosti zájemce vyjadřuje souhlas se stanovami partnerství (pokud jsou – viz dále úvaha o formě partnerství jako sdružení) a její činnosti. Případně deklaruje svoji roli nebo rozsah svých povinností.

Vystoupení z partnerství je možné. Z hlediska realizace mezinárodních produktů je však klíčové, aby se zohledňovaly podmínky projektové výzvy (jsou podpory, které stanovují minimální počet partnerů). Pokud by partnerství bylo příliš malé, odstoupení – či zaniknutí partnera by představovalo fatální problém pro celé partnerství.

Vznik partnerství není přímo upraven žádnou právní normou. Činnost partnerství jako sdružení právnických osob je regulována dle zákona č. 83/90 Sb., ve znění zákona č. 300/90 Sb., zákona č. 513/91 Sb. a zákona č. 68/93 Sb. o sdružování občanů, které spojuje aktivní zájem o dění. Takto definované partnerství je však příliš svazující a omezující a často ani není nutné pro realizaci partnerství na bázi spolupráce při jednom projektu. Protože však český právní řád partnerství nezná, je třeba se připravit na určité problémy – zejména z hlediska pohledu obchodního práva.

Přihláška (která může být rovněž považována za smlouvu o členství, je-li schválena) člena není přísně předepsána:

[.....hlavičkový papír organizace.....]

Statutární orgán organizace

[.....název organizace.....]

zastoupený [.....jméno, funkce.....]

sídlem [.....plná adresa.....]

IČO [.....IČO.....]

rozhodl

o přistoupení organizace za člena Regionální rady Třinec
a prohlašuje, že organizace:

- přistupuje k zakladatelské smlouvě
- souhlasí s činností partnerství
- zavazuje se k výkonu činností, které níže deklaruje.

V....., dne.....

.....

[jméno, funkce]

za organizaci

Produkt je zejména určen pro:

Subjekty potenciálních lokálních RP ve venkovských oblastech v České republice

Cílem produktu je:

Identifikace potenciálu pro partnerství

Identifikace klíčových subjektů (stakeholders)

Zavedení a realizace funkčního partnerství

Implementace fungující struktury daného RP

Identifikace dalších potenciálních subjektů v daném regionu

Funkční síť vzdělávacích center, schopné zajistit celoživotní vzdělávání ve venkovských regionech

Rozvinutí silných stránek daného RP a eliminace slabých míst

Identifikace očekávání a realizace v souladu s očekáváním

Identifikace potřeb regionu a příprava pro další výzvy

Eliminace animozit v lidských vztazích uvnitř RP

Nastavení, vytváření a udržování konsensuálního prostředí

Rozvinutí možností dalšího vzdělávání ve vesnických regionech

Cílové skupiny jsou:

Obce a města o velikosti do 2000 obyvatel

Vzdělávací organizace

Nevládní a neziskové organizace

Instituce státní správy (zejména ÚP)

Expertní instituce

Partnerství je typické tím, že je obvykle vázáno na určitý projekt. Z tohoto hlediska je optimální, pokud se partneři setkávají v rozsahu minimálně dvakrát ročně na tzv. „valné hromadě“. Vedle toho samozřejmě fungují pracovní skupiny, které řeší specifické problémy a nad rámec zůstává běžná každodenní agenda.

Učení pro život na venkově – Stručný průvodce „Transfer a organizace modulárního systému CŽV ve venkovských oblastech“

Podstata produktu spočívá v tom, že

tvorba, organizace, hodnocení a úprava vzdělávacích aktivit je založena na úzké spolupráci s účastníky, čímž je zajištěno maximální naplnění jejich potřeb. Hlavním rysem je to, že vzdělávací kurzy směřují do oblasti, kde obvykle srovnatelné vzdělávání není. V rámci realizace vzdělávání jsou rovněž (pokud je to možné) zajištěny další podpůrné aktivity (jako je hlídání dětí nebo půjčování učebnic sociálně a ekonomicky slabším).

Ačkoli bývá popisováno více aspektů celoživotního vzdělávání (a to zejména v případě univerzitních a vysoce odborných vzdělávacích projektů, které například spočívají v lákání expertů) v rurálních oblastech, v tomto produktu řešíme zejména možnosti rozšiřování přístupu obyvatel venkovských regionů k vzdělávacím aktivitám.

Otevření příležitosti vzdělávání i obyvatelům venkova bylo umožněno v rámci Programu Iniciativy Společenství EQUAL v ČR a je založeno na partnerském přístupu a zároveň na příspěvku jednotlivých subjektů daného partnerství. Bohužel ne vše je možné realizovat na úrovni jednotlivé instituce nebo daného partnerství, a tak se projekt rovněž zaměřuje na diseminaci hlavních závěrů v kontextu dalších regionů v České republice a usiluje o změnu strategie vzdělávacích politik na regionální a centrální úrovni. V rámci projektu „S Krakonošem u počítače“ je produkt prezentován všem relevantním subjektům: formou ukázkových hodin či celosemestrálních pilotních kurzů. Dosažené výstupy jsou rovněž představovány z praktické stránky přímo cílovým skupinám, tedy lidem žijícím na venkově. Nezanedbatelným aspektem je rovněž perspektiva zaměstnavatelů, kteří se významně podílí na formování podoby tohoto produktu.

Hlavní myšlenkou produktu je realizace vzdělávací politiky ve venkovských regionech. Inovační rovinnou je nabídka vzdělávacích programů přímo obyvatelům těchto oblastí v místě jejich bydliště. Tyto programy jsou realizovány tak, aby byly odstraněny všechny objektivní překážky bránící obyvatelům těchto regionů v zapojení se do procesu celoživotního vzdělávání. Programy přímo reflektují potřeby komunity (a zároveň naplňují zásady evropského Memoranda o celoživotním učení):

- vychází z analýzy vzdělávacích potřeb a jsou přizpůsobeny potřebám, požadavkům a možnostem cílových skupin;
- zaměřují se na znalosti a dovednosti, které vyžaduje většina potenciálních zaměstnavatelů na trhu práce nebo jsou samotnými cílovými skupinami pocítovány jako nedostatečné (především cizí jazyky, počítačová gramotnost a ekonomické znalosti, ale též odborná způsobilost);
- dodávány v modulovém formátu;
- realizovány formou krátkých, 90 minutových lekcí jedenkrát týdně po dobu několika měsíců, u technicky zaměřených kurzů zahrnujících praktický

odborný výcvik pak formou delších, obvykle osmihodinových výukových bloků, které probíhají o víkendech;

- jsou velmi flexibilní, protože jsou nabízeny mimo pracovní dobu (v odpoledních a večerních hodinách) během týdne nebo o víkendech;
- sladěny s ostatními pracovními a rodinnými povinnostmi, jako jsou sezónní zaměstnání, školní prázdniny a svátky;
- konají se ve velmi blízkém a rodinném prostředí, jako jsou prostory místního obecního úřadu, kulturního domu nebo školy;
- jsou rozšířeny o doprovodné podpůrné služby ve formě péče o děti a zapůjčení studijních materiálů;
- umožňují vzdělávat se distančně, přes internet (e-learning), ačkoliv zatím jen v omezené míře;
- cílovým skupinám poskytováno poradenství, individuální konzultace a metodická pomoc;
- výstupem z kurzu je certifikát, který umožňuje průkaznost nabytých znalostí a dovedností; a především
- je to zdarma

Všechny programy dalšího profesního vzdělávání by měly být vytvořeny modulově s využitím postupu uplatňovaných při koncipování kurikula založeného na kompetencích. Součástí projektu je i vytvoření informačního systému pro zájemce o další odborné a jazykové vzdělávání v uvedené oblasti. Moduly jsou chápány jako bloková výuka po ucelených částech. Jejich předností je to, že jsou prezentovány v odpoledních nebo víkendových hodinách (resp. mimo pracovní dobu), a jejich čas se přizpůsobuje dle aktuálním potřeb a možností účastníků.

Popsaný model vzdělávání překonává bariéry v dostupnosti dalšího vzdělávání. Je směřován do oblastí, kde obvykle vzdělávací příležitosti zcela chybí nebo jsou pro cílové skupiny špatně dostupné. Nabízí programy, které mohou umožnit vyšší zaměstnatelnost s ohledem na potřeby regionálního trhu práce. Kurzy jsou organizovány přímo v místě bydliště potenciálních účastníků, v optimálním čase a navíc bezplatně, čímž je umožněna účast všem obyvatelům obce a zajištěny podmínky pro pravidelnou docházku. Jedná se o všeobecně dostupnou možnost přístupu k učení s efektivně zvolenými obsahy i vyučovacími metodami. Všem potenciálním zájemcům byl zajištěn snadný přístup ke kvalitním informacím a poradenství o příležitostech k učení formou velké motivační akce, a to již před zahájením samotného programu. Vzdělávací programy realizovány na základě podmínek subsidiarity. Ve svém druhém plánu působí program i na společenský život v obci, přispívá ke stmelování osobních vztahů a k občanské aktivitě účastníků.

Postup při realizaci projektu na základě těchto principů se optimálně odehrává následujícím způsobem:

1. Specifika regionů: velikost, přirozené hranice, struktura populace, hustota obydlí, struktura hospodářství (restrukturalizace).
2. Potřeby obyvatel a jejich možnosti.
3. Očekávání potenciálních zaměstnavatelů.
4. Identifikace „stakeholders“ (významných subjektů na lokálním trhu práce a zejména pak možností a ochoty vzdělávacích organizací).
5. Zajištění personálního a technického zázemí požadovaných kurzů.
6. Poskytnutí zpětné vazby, jak pozitivní tak negativní, a to jak účastníkům, tak realizátorům.

Výběr potenciálních partnerů v iniciační fázi je dobré realizovat na základě osobních kontaktů a doporučení. V další fázi, kdy dojde k „zakořenění“ projektu, je vhodné se zabývat rozšířením projektu i mimo aktivní obce.

Produkt je pozitivně vnímám, pokud:

- poznání vzdělávacích potřeb, požadavků a možností cílových skupin před zahájením realizační fáze programu (dotazníkové šetření) – mezi znevýhodněnými skupinami se ukázal velký zájem o další vzdělávání;
- proškolení zapojených pracovníků vzdělávacích organizací a seznámení s cíli před zahájením programu – probuzeno nadšení a odpovědný přístup k zajištění výuky;
- aktivní zapojení cílových skupin do tvorby programu, možnost ovlivňovat podobu kurzu, organizaci vzdělávání, navrhnout nové vzdělávací obsahy (pravidelná komunikace s účastníky a průběžná evaluace kurzů);

- organizace kurzů v místě bydliště, v optimálním čase a bezplatně (všeobecně dostupné vzdělávání) – přispívá k optimální účasti na kurzech (pravidelná docházka);
- učení se ve skupině blízkých, známých, sousedů – podporuje motivaci a připravenost na hodinu, vysoké procento úspěšných absolventů;
- úspěšným absolventům vydáván certifikát prokazující nabyté znalosti a dovednosti;
- zavádění možnosti distančního vzdělávání;
- možnost účastníků ovlivňovat podobu kurzu, či dokonce vyměnit lektora (průběžná evaluace);
- snadný přístup k informacím, individuální konzultace, poradenství, metodická pomoc (konzultační centra zřízená u všech vzdělávacích partnerů);
- probuzení zájmu občanů a motivace k získávání nových znalostí a dovedností, zvýšení povědomí o důležitosti dalšího učení a ochoty investovat do vlastního rozvoje;
- zvýšení občanské angažovanosti a aktivity, vzbuzení zájmu o dění v obci, prohlubování osobních kontaktů a přátelských vztahů mezi občany.

Naopak rizikem jsou:

- problémy s kvalitou a rychlostí internetového připojení v některých horských obcích;
- nutnost přizpůsobit prostory v obcích, aby vyhovovaly potřebám vzdělávání
- heterogenita studijních skupin – rozdílná úroveň znalostí, rozdílné styly učení, rozdílné priority – nutný kompromis ve zvoleném tempu, výukových materiálech, podmínkou je individuální přístup;
- vysoké finanční náklady spojené s nákupem techniky (mobilní počítačové učebny);
- s ohledem na špatnou dopravní obslužnost obcí a čas konání kurzu je nezbytná vybavenost lektorů osobními automobily;

Jako potenciálně problematizující aspekt se jeví výběr klientů. Nabízí se dilema, jak vyřešit převis poptávky nad možnostmi vzdělávacích kurzů. Zejména jde o to, zda jako kritérium zvolit motivovanost zájemců, či zvolit „objektivní“ kritéria potřeby. V rámci řešení našeho projektu se sice tento problém neprojevil, ale z hlediska nastavení produktu (zejména z hlediska finanční podpory) je možné případný převis regulovat diferenciovanými platbami, a tak případně zvýšit kapacitu kurzů. (Alternativním způsobem je žádost dodatečné dotace, což však vždy není možné.)

Velkým problémem, typickým pro tyto vzdělávací kurzy, je způsob motivace „pasivních“ lidí s nedostatečným lidským kapitálem. Zkušenosti ukazují, že tito obtížně dosažitelní lidé, kteří jsou zároveň nejvýznamnější cílovou skupinou, zůstávají „pasivními“, i když jsou překonány objektivní překážky dalšího vzdělávání, a dospíváme k přesvědčení, že je nezbytné zaměřit část aktivit výhradně na vyhledávání a motivování těchto klientů. Je však třeba počítat s tím, že jde o postup náročnější, dražší a s vyšším rizikem neúspěchu (z hlediska nastavených indikátorů).

Pro komplexní posouzení výsledků a dopadů vzdělávacích kurzů je nutné zohledňovat různé cíle, nelze se omezovat pouze na „tvrdé“ indikátory postavení na trhu práce,

protože neméně důležité jsou i další sociální funkce projektu, mezi klíčovými efekty vybíráme alespoň tyto:

účastníci lépe tráví volný čas
zlepšil se sociální život na vesnici
účastníci jsou jistější ve stávajícím zaměstnání
účastníci mají větší šanci nalézt nové/jiné zaměstnání
účastníci dosahují zvýšení platového ohodnocení
zlepšil se postoj venkovské populace k dalšímu učení
lidé získali snazší přístup k informacím a vzdělávacím příležitostem
účastníci navázali nové a prohloubili stávající vztahy se svými spoluobčany

Projekt je zejména určen pro:

Vzdělávací instituce, které nabízejí vzdělávací kurzy pro dospělé, a to bez ohledu na právní status.

Orgány státní správy a samosprávy (zavedení inovativního modelu do běžné praxe).

Cílem produktu je:

- Zavádění a rozvíjení vzdělávacích příležitostí ve venkovských oblastech
- Nabídka a realizace vzdělávacích programů potřebných pro zapojení do společnosti a pro vyšší uplatnitelnost na trhu práce
- Přizpůsobování obsahu a vyučovacích metod potřebám a požadavkům cílových skupin
- Umožnění distančního studia pro obyvatele vesnických regionů
- Zmírnění obav z nových technologií
- Zajištění snadného přístupu k informacím
- Zvyšování motivace k získání nových znalostí, přiblížení vzdělávání široké veřejnosti a podpora jejich aktivní účasti
- Zlepšení způsobu pojmání a hodnocení učení jako činnosti a jeho výsledků
- Podpora samostatné výdělečné činnosti rozvíjením potřebných znalostí
- Prevence dlouhodobé nezaměstnanosti a sociálního vyloučení
- Zvyšování aktivní účasti občanů na životě komunity, podpora sociální inkluze
- Zvýšení konkurenceschopnosti venkovských obyvatel na trhu práce
- Zvýšení adaptability zaměstnavatelů a zaměstnanců venkovského regionu vůči technologickým a ekonomickým změnám
- Vybudování funkční sítě vzdělávacích center schopných zajistit celoživotní vzdělávání ve venkovských regionech

Cílové skupiny jsou:

obyvatelé venkovských regionů, v hůře dostupných lokalitách, což je limituje v přístupu ke vzdělávacím příležitostem.

Osoby ohrožené nezaměstnaností a znevýhodněné v přístupu ke vzdělávacím příležitostem. Specifikace cílových skupin musí vycházet z analýzy regionálního trhu práce, v našem případě (Euroregion Nisa) byly identifikovány tyto hlavní cílové skupiny:

- Ženy na/po mateřské dovolené (které se chtějí vrátit do zaměstnání)
- Osoby pečující o nezaopatřené děti
- Mladí lidé (absolventi škol bez potřebné praxe)
- Dlouhodobě nezaměstnaní
- Nízkokvalifikovaní lidé bez ohledu na další socio-demografické ukazatele.
- Malí a střední podnikatelé s omezenou znalostí právních problémů.
- Lidé starší 45 let

Zhodnocení produktů a jejich významnosti

Wybrané reflexe a zkušenosti s produkty projektu „S Krakonošem u počítače“¹

Partnerství

Hlavní myšlenkou partnerství je realizace vzdělávací politiky ve venkovských regionech za předpokladu fungujícího RP. Inovační rovinou je spolupráce různých typů subjektů (veřejných, neziskových i privátních), které se podílí na dosažení vytyčených cílů na principu rozdělení kompetencí a činností při zachování spoluzodpovědnosti. V případě našeho RP je cílem nabídnout vzdělávací programy, které budou obsahově kvalitní, relevantní z hlediska potřeb trhu práce i komunity, a především pak dostupné pro obyvatele venkovských lokalit se zhoršenou dopravní obslužností.

RP pomáhá realizovat vzdělávací programy na základě podmínek lokality. Zapojením všech relevantních subjektů do partnerství dochází k efektivní synergii. Navržené řešení problému je založeno na rozpoznání konkrétních potřeb cílových skupin, přičemž při vytváření produktu je zohledněna různost očekávání a zájmů zapojených subjektů, aniž by tím utrpěla kvalita navrženého řešení či snížena jeho užitečnost, vhodnost či dostupnost, což je významné zejména v případě tak komplikovaného regionu, jako je Semilsko.

Ukazuje se, že takto vhodně postavený a úspěšný projekt závisí zejména na aktivních a schopných lidech. Jde o jeden z prvních projektů v prvním kole CIP Equal ČR, který byl realizován Úřadem práce v Semilech. Jak vyplývá z předložené hodnotící zprávy CIP Equal ČR, to je ve skladbě českých RP poměrně obvyklá situace. Na druhou stranu tato skutečnost (zejména velikost a struktura projektu) významně ovlivňuje schopnost přizpůsobit se komplexním administrativním a monitorovacím požadavkům CIP EQUAL. S cílem organizace daných aktivit vzniklo občanské sdružení (Most ke vzdělání, o.s.), kde se soustředili schopní mladí lidé v daném regionu, což významným způsobem ovlivňuje kvalitu služeb.

Na realizaci projektových aktivit se partnersky podílí vzdělávací organizace VCT Turnov, ISS Vysoké nad Jizerou, RS Semily a Střední škola hospodářská a lesnická Frýdlant – pracoviště Hejnice a Harrachov a obecní zastupitelstva vybraných obcí a měst (Bělá, Chuchelná, Košťálov, Mírová pod Kozákovem, Paseky nad Jizerou, Roprachtice, Víchova nad Jizerou, Studenec, Vítkovice v Krkonoších a Vysoké nad Jizerou). Viz dále www.krakonos.com. Mediální a politickou podporu přislíbil liberecký Krajský úřad, Euroregion NISA a KRMAP. Spolupráci na bázi expertíz a poradenství pak AIVD Praha a MPSV ČR. Naopak se nepodařilo zapojit jiné významné subjekty, jako zejména odbory, zájmová sdružení, lokální autority, obchodní komory, dále studenty, důchodce (resp. dobrovolníky) a zejména pak zaměstnavatele, kteří hrají klíčovou roli v realizaci politiky z hlediska formulace specifických potřeb. Z hlediska důvodů, proč tyto subjekty nebyly zapojeny, jde zejména o to, že povědomí lidí o

¹ Tato část včetně metodologie vychází z evaluační zprávy projektu „S Krakonošem u počítače“.

spolupráci je stále ovlivněno specifickou tradicí postsocialistické společnosti. Vedle toho se ukazuje, že managementem partnerství je poměrně komplexní a obtížnou činností, kterou je nutné postupně zažívat a zpětně ověřovat. Z tohoto důvodu je důležité – zejména při nedostatku praktických zkušeností – začít partnerství koncipovat spíše při užším počtu subjektů a teprve při stabilizaci a důvěře počet a typy rozšířit. To rovněž podporuje dobrou praxi a důvěru i těch subjektů, které zpočátku k projektům přistupují s nedůvěrou.

Sami členové RP posuzují míru zapojení jednotlivých subjektů do činnosti sdružení poměrně kriticky. Všechny subjekty udávají poměrně velký význam Úřadu práce v Semilech a zároveň organizaci Most ke vzdělání, kteří celý projekt organizují. Vedle toho se ukazuje, že míra spolupráce úzce souvisí s typem partnera a jeho tematickou blízkostí. Asi nejvýznamnějším rysem je to, že vzdělavatelé komunikují zejména s dalšími zaměstnavateli, obce mezi sebou (a nadto i podle geografické vzdálenosti – ty, co pracují pod jednou místní akční skupinou, jsou k sobě (z hlediska veřejné správy) blíže).

Z hlediska hodnocení partnerství je rizikovým faktorem to, že ne všichni zástupci jsou pevně zapojeni do realizace projektu. Zejména obce mohou být poměrně pasivní a přijímat pomoc sdružení pro své občany (toto je obecně rizikem tam, kde po volbách dochází k výměně starostů a zejména pak, pokud noví starostové jsou tzv. uvolnění z původní práce).

Vztah mezi obcemi a jednotlivými vzdělavateli je rovněž ovlivněn geografickou pozicí. Ukazuje se, že obce jsou v užším kontaktu (tedy nad rámec valných shromáždění) zejména s těmi vzdělavateli, kteří zajišťují výuku jejich oblasti. V šetření se potvrzuje relativně malé zapojení expertních organizací – většina organizací neidentifikuje významný kontakt s těmito institucemi.

Zvláštním aspektem úspěchu byl výběr obcí jako budoucích partnerů. Vedení ÚP navrhovalo obce na základě minulé zkušenosti se zapojením zastupitelstev do činnosti politiky zaměstnanosti v daném regionu. Tento přístup se ukázal jako klíčový faktor pozdější úspěšnosti celého projektu. Mezi jednotlivými účastníky RP jsou totiž stále přítomni i ti, kteří se příliš neúčastní zapojení do projektu. Významnou roli hraje také skutečnost obecních voleb: při posledních volbách do zastupitelstev se změnilo několik starostů, což se následně projevilo v míře zapojení do činnosti jednotlivých subjektů. Z hlediska řešení sociálních problémů na základě celoživotního vzdělávání je tak klíčové – kromě samovýběru účastníků na úrovni obyvatel – i zapojení obcí, které nemají zastupitelstva tak aktivní. Formulování předchozí dlouholeté spolupráce tuzemských partnerů je charakteristickým rysem i pro další RP. Toto RP – podobně jako další partnerství, vznikalo na základě již existujících vazeb, další partneři byli potom přibírání na základě tematické nebo regionální blízkosti.

Klady výběru vhodných subjektů (stakeholders) se ukázaly již na startovním bodě, kdy bylo potřeba udělat výzkumné šetření v obcích, které jsou partnery. Účelem a cílem šetření bylo zjistit zájem, potřeby a možnosti občanů v jednotlivých obcích (kurzy nebylo možné otevírat v místě, kde byli jeden či dva zájemci). Úspěšnost zjišťování jednoznačně zvýšil fakt, že ho v jednotlivých obcích organizovali sami

zastupitelé, což zvýšilo legitimitu tohoto výzkumu. Samotná účast v projektu představovala pro obce určité náklady spočívající především v zajištění prostor, jejich úpravě či vytopení v zimních měsících apod. Tento přístup umožnil maximální pružnou realizaci kurzů: byly dodávány v modulovém formátu, v blízkosti bydliště, rozšířeny o doprovodné podpůrné akce.

Jak již bylo řečeno, pro úspěch projektu je velmi důležitá aktivní účast všech partnerů (budování konsensu). Pojem „aktivní účast“ je ovšem poměrně obtížné definovat, neboť intenzita účasti jednotlivých partnerů nemůže být rovnoměrná. I když směrnice EU uvádí, že RP je příjemcem dotace, podle pravidel CIP EQUAL v České republice je vedoucí organizace v právním vztahu s poskytovatelem dotace/ŘO.

Partnerství používá centralizovaný model řízení. Jde zejména o administrativní náročnost projektu, s tím související „očekávání“ (ne)klíčových partnerů na větší centralizaci a dále zjištění, že decentralizované řízení je dražší, komplikovanější a náročnější na všechny subjekty sociálního rozvojového partnerství (méně aktivní obce jsou typické tím, že – přestože je zajištěna a podporována rovnost členů a jejich hlasů – nepřímo delegují odpovědnost na centrální řízení, které se sestává z ideových „vůdců“ – ÚP a „servisní“ organizaci).

Dalším důležitým aspektem je právní odpovědnost vedoucí organizace vůči poskytovateli dotace. Tvorba pracovních skupin je chápána spíše jako rozdělení úkolů mezi subjekty podle jejich kompetencí, za účelem zajištění příslibených výstupů za definovaných podmínek.

Významnou roli fungování partnerství hraje způsob výměny informací mezi jednotlivými partnery a koordinátorem. Asi nejčastějším nástrojem komunikace zůstává telefon, který je užíván pro rychlost a aktuálnost. Významnou formou komunikace mezi partnery je e-mail a webové rozhraní. Elektronická komunikace je využívána především kvůli rychlosti, efektivitě a finanční nenáročnosti, ne všichni účastníci jsou *online* 24 hodin denně, resp. 8 pracovních hodin. Toto RP pro potřeby komunikace vytvořilo internetový diskusní portál, kam se může zaregistrovat každý člověk, který projeví zájem; což však zatím nepřináší takové přínosy, jak se očekávalo.

Mezi realizátory projektu se ukazuje poměrně velké uspokojení z hlediska zpracování realizovaných kurzů. Všichni partneři uvádí, že byli spokojeni s tím, jak byly kurzy realizované. Paradoxně pouze ředitel ÚP a zástupce organizace Most ke vzdělání vyjadřovali relativně největší skepsi: *„Vždycky je co zlepšovat. Když teď vidím, co jsme během té doby udělali, určitě bych teď někdy dělal jiná rozhodnutí. Ale to asi vždycky, ne?“ (Most ke vzdělání)* Skutečnost, že právě hlavní organizátoři mají více kritické názory, může být dílem tím, že tito lidé skutečně vidí meze realizace kurzů, kam ostatní partneři nedohlédnou – čím se příliš nezabývají. Vedle toho však může jít o stylizaci v tom, že se jednotliví partneři chtějí svojí nekritičností „zalíbit“ hlavnímu managementu.

Ukazuje se, že partnerství přináší celou řadu pozitivních aspektů: obvykle se zdá, že čím je partner menší, tím je přínos významnější. Asi nejvýznamnější přínos je

spatřován v tom, že jsou vůbec nějaké programy celoživotního vzdělávání realizovány. Ukazuje se, že RP zprostředkovává formu legitimizace realizované politiky. „*To víte, že ano. Pokud bychom nespolupracovali s jinými obcemi a třeba i tím úřadem práce, lidé by tomu stejně nevěřili. Takhle ty programy vypadají dost seriózně. Ale na druhou stranu je také zřejmé, že lidé už daleko více vědí, co to ta Unie je, takže si na to pomalu zvykají. I díky těmto programům se to dostane až sem, jako aby to nezůstalo jenom v Praze.*” (Starosta) Vedle tohoto pozitivního efektu má partnerství i inovativní charakter, který si však tyto organizace teprve budou muset zažít. (Což také ukazuje zkušenost z Řecka a Portugalska, kde vedle významných investičních počínů, evropské fondy přinesly změny v řízení a třeba i to, že se začaly setkávat subjekty, které předtím k sobě měly daleko. A tyto ověřené vazby zůstávají funkční i v dalších činnostech.) Forma spolupráce na jednotlivých projektech se zdá být na začátku. Obce a další organizace teprve nyní vidí jaké plody to přináší a učí se formulovat společné cíle a sdílet odpovědnost a pravomoci. Významným rysem je i to, že při společných setkáních dochází ke transferu zkušeností, kdy si jednotliví účastníci sdělují poznatky a představy o tom, co se realizuje.

Vzdělávací instituce školního charakteru (zejména SOŠ) oceňují zejména to, že se díky partnerství orientují na další segment vzdělávání. Získávají tak nové ekonomické zdroje v době, kdy dochází k úbytku studentů, jejich lektori si rovněž ověřují základy a metody andragogiky. Nicméně je jasné, že zrovna v této rovině dochází k největším rezervám a že je na vzdělávacích modulech stále hodně práce. Tito školští vzdělavatelé – jako jeden z efektů tohoto experimentálního projektu – uvádí, že již samostatně uvažují o podávání nových projektů.

Na druhou stranu se ukazuje, že tento formát spolupráce má rovněž svá slabá místa. Asi nejdůležitější aspekt spočívá v tom, že lidé nemají potřebu sdílet informace a hlouběji spolupracovat, protože jednak nemají moc času, a pak také nejsou ochotni přesně formulovat své cíle (zejména pokud jsou konfrontováni s každodenními starostmi a agendou) a tento projekt vlastně dostanou bez svého většího přičinění (důsledky této skutečnosti analyzuji dále v souvislosti s větším a dalším zapojením subjektů do realizace politiky).

Celoživotní vzdělávání

Cílem produktu celoživotního vzdělávání je zejména prevence sociálního vyloučení. Cílovou skupinou jsou obyvatelé venkovských oblastí obzvláště proto, že zhoršená dopravní dostupnost je významným negativním faktorem sociálního vyloučení. Vedle tohoto však projekt řeší, resp. přináší sociální a kulturní oživení v příhraniční oblasti, která je typická vyšším rizikem odcizení. Reaguje tak i na tendence postupného ubývání počtu obyvatel. Důležitý je i fakt, že region prochází rozsáhlou strukturální změnou (zejména v souvislosti s propadem významu textilního průmyslu a zemědělství, které v tomto regionu sehrávaly zejména před rokem 1989 významnou roli).

Na druhou stranu nejužší prostorové vymezení regionu je relativně „lepší“, ve srovnání s dalšími podobnými regiony, kde před druhou světovou válkou bylo větší zastoupení občanů německého původu (a kam po odsunu přišlo více „různorodých

obyvatel“, bez vazby na daný region). Vedle toho zde hraje pozitivní roli fakt, že jde o turisticky atraktivní oblast, kde se více uplatňují typicky zprostředkovávané znalosti a vědomosti (tj. cizí jazyky, znalost PC a účetnictví na jedné straně a svařování, dřevorubectví a základy práce s motorovou řetězovou pilou – s praktickou využitelností v oblasti s hlubokými lesy na straně druhé). V tomto smyslu projekt adekvátně reaguje na aktuální podmínky na trhu práce a skutečně lze očekávat i jeho přímou aplikaci a pozitivní dopad na úroveň života v regionu.

Prezentovaný vzdělávací „produkt“ řeší prostorový problém spočívající v tom, že lidé z odlehlých vesnic nemají možnost (po práci – tedy večer) navštěvovat odpolední a večerní kurzy v městských centrech, protože se často nemohou dostat zpět do svých domovů. Proto projektové kurzy probíhají v partnerských obcích, na základě předchozího zjištění a analýzy možností a potřeb motivovaných lidí. Právě to, že vzdělání směřuje do místa bydliště, je jednou z hlavních inovací tohoto projektu. Další předností je skutečnost, že projekt probíhá na základě absolutní otevřenosti vůči potřebám lidí ohrožených nezaměstnaností.

Výhodou je, že každý obyvatel (z partnerské obce) se projektu může účastnit zcela bezplatně. Lze tedy očekávat, že v případě podpory vzdělávání v nějakém vzdálenějším centru či střediskové obci, by se nepotkávali sousedé, ale často neznámí lidé: takto realizované a podporované kurzy by nepůsobily na rozvoj obce ani interpersonální vztahy mezi sousedy. Nadto lze očekávat, že by se postupem času snižovala motivace účasti na kurzech.

Kurz měl značný vliv i na společenský život v partnerských obcích. Většina účastníků byla k účasti motivována i tím, že kurzy působily na stmelování osobních vztahů, vytvářely vhodné sociální prostředí a přispívaly k občanské aktivitě účastníků.

Z hlediska subjektivního hodnocení respondenty vyplývá, že:

- Většina² těch, kteří se účastnili kurzů, je spokojená s tím, jak kurzy probíhaly.
- Ekonomická situace před kurzem a po kurzu je u většiny respondentů stejná. Nicméně se ukazuje, že účastníků, jejichž situace je lepší, je výrazně více než těch, jejichž situace je horší³.
- Na základě výběrového šetření se rovněž ukazuje, že kurzy byly vhodně realizovány: většina účastníků získala dovednosti, které využívají v zaměstnání, dále náročnost byla nastavena tak, aby odpovídala možnostem účastníků. Stejně je hodnocen rozsah poskytovaných teoretických a praktických vědomostí, kdy jsou účastníci překvapivě spokojeni s rozsahem obou forem.
- Největších efektů je v programu dosahováno v tom, že účastníci získávají nové dovednosti, aktivně tráví volný čas a pociťují větší uplatnitelnost na trhu

² Toto zjištění je nicméně relativizováno tím, že jde o jistou míry autoselekce, kdy je pravděpodobné, že většina respondentů, kteří odpověděli na výzvu dotazníkového šetření (response rate je okolo standardních 30 % ze všech účastníků kurzů), jsou s průběhem kurzů spíše spokojeni. Tomuto závěru se bude věnovat další studie, která bude srovnávat možná zkruslení oproti struktuře účastníků. V této fázi nicméně není možné výzkum realizovat jiným způsobem.

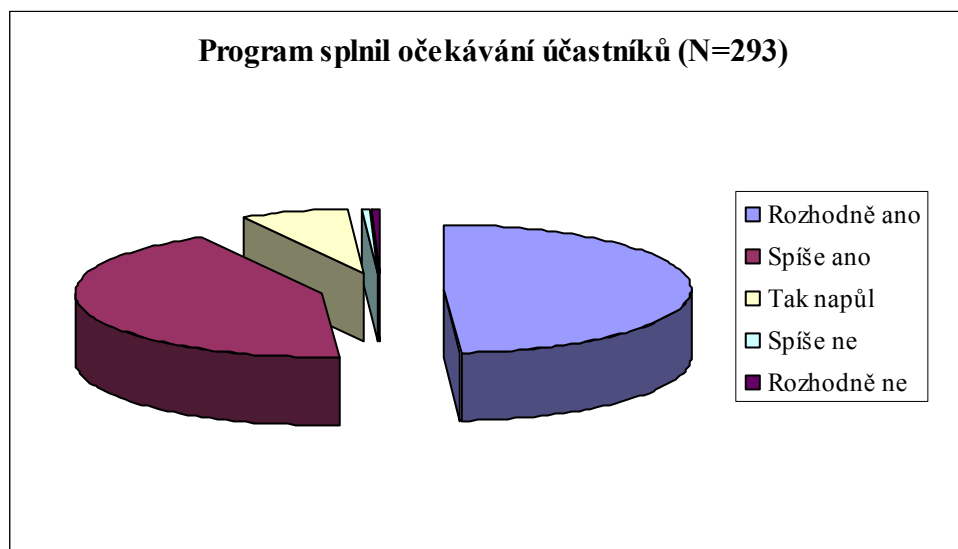
³ Přestože otázka směřovala k absolvování kurzu, toto tvrzení opět nemusí souviset s efektem programu, ale možná spíše s vývojem české ekonomiky v posledních dvou letech.

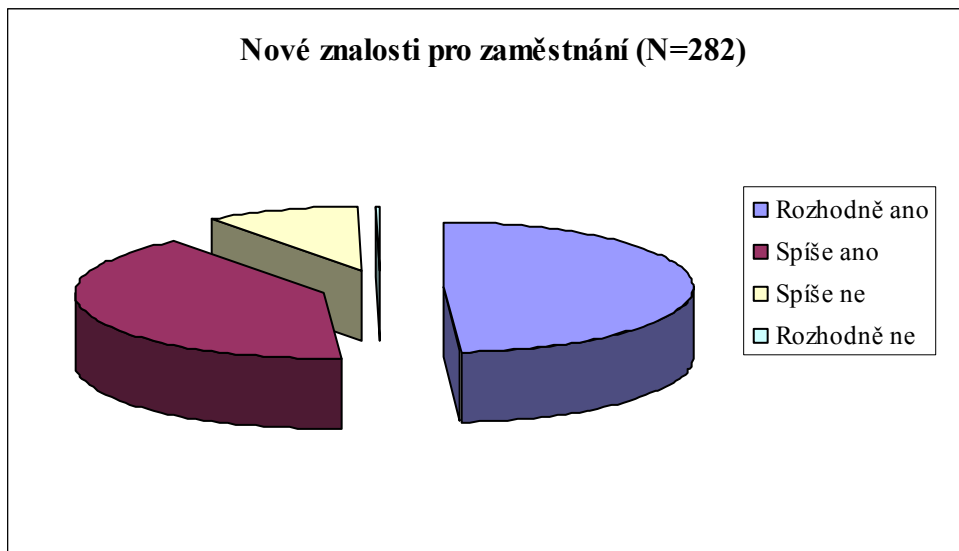
práce. Naopak pouze malé část účastníků uvádí zvýšení platového ohodnocení v souvislosti s účastí v kurzu.

- Zkušenosti lektorů podporují subjektivní hodnocení účastníků. Hlavní přínos spatřují zejména v tom, že realizované kurzy podporují integrační tendence a obecné postoje vůči celoživotnímu vzdělávání. Naopak se ukazuje, že pouze menší (ale nezanedbatelná) část lektorů vnímá významné pozitivní efekty z hlediska postavení na trhu práce. Větší část lektorů tyto efekty hodnotí spíše jako částečné.

Tato zjištění jsou rovněž podpořena názory představitelů jednotlivých subjektů RP, kteří se téměř 100 % shodují na tom, že vzdělávací programy odpovídají potřebám účastníků. Rovněž se ukazuje, že tito respondenti pozitivně hodnotí rovněž celkovou kvalitu jednotlivých kurzů, které jsou realizovány pod projektem „S Krakonošem u počítače“. Většina zástupců subjektů rovněž oceňuje vyváženou náročnost realizovaných kurzů, které se zdají nastavené tak, aby byly výzvou na jedné straně (tj. dostatečně náročné) a zároveň nebyly náročné příliš, aby nepůsobily nemotivačně. *„Sám jsem začal docházet na dva kurzy. No víte, myslím, že byly dobře a vyváženě připraveny, hodně lidé tam chodí dále, ale stejně toho bylo moc. Zejména teďka, když tady na vesnici řešíme různé problémy. A když už jsem musel volit, rozhodl jsem se pro ty jazyky, které myslím vždycky využiji. Ten druhý kurz mě také zajímal, ale přece jenom jsem už nenašel dostatek motivace, abych tam večer šel, když jsem předtím byl celý den v práci.“ (Starosta)*

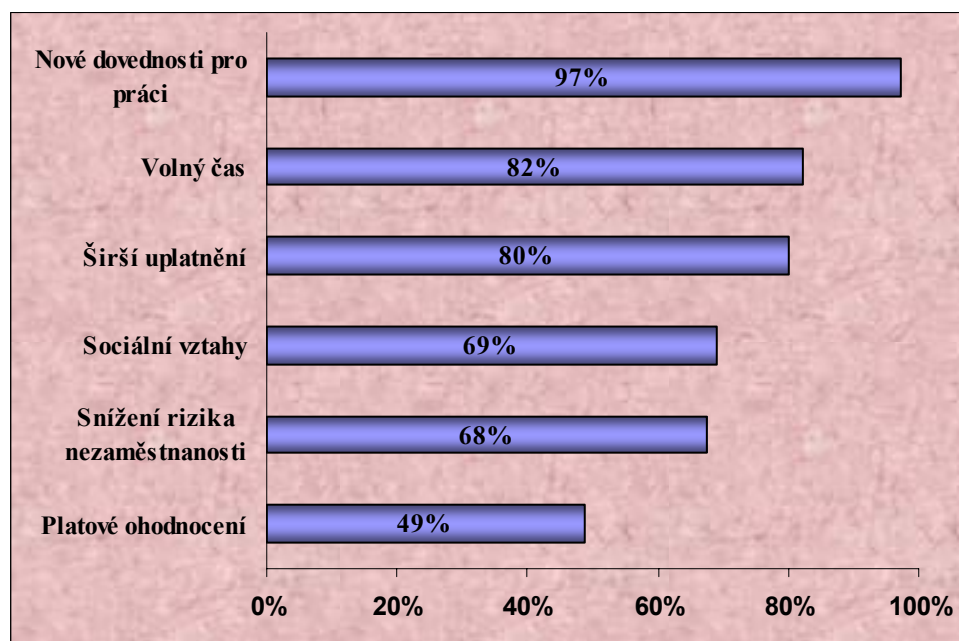
Design produktu z pohledu účastníků vzdělávacích kurzů projektu „S Krakonošem u počítače“

Zdroj: vlastní ex-post šetření, viz hodnotící zpráva.

Přínosy produktu vzdělávacího projektu „S Krakonošem u počítače“ z hlediska subjektivního hodnocení postojů účastníků (podíl odpovědí rozhodně ano a spíše ano na celkovém počtu odpovědí)

Zdroj: vlastní ex-post šetření, viz hodnotící zpráva.

Všichni respondenti se shodují na tom, že kurzy mají přínosy zejména z hlediska sociálního života na vesnici. Ukazuje se, že tyto představitelé vidí, jak se spolu lidé začínají sdružovat a navazovat nová přátelství, která dříve neexistovala, přestože tyto lidé bydlí desítky let pár metrů od sebe. *„Když to vidím, tak mám radost. To je úplně fantastické, jak ty ženské, které neměly nikdy pořádně prostor pro to, aby k sobě našly cestu, teďka konečně spolu mluví, vyměňují si recepty a dokonce se stane, že se po kurzu staví v hospodě na čaj, nebo na kafe ... Myslím, že kdyby se ti účastníci*

neznali, ani by se ty kurzy pořádně neosvědčily. Jak se znají, tak nemají takový ostych a daleko více se snaží mluvit a třeba se i upozorňují na chyby. ... A myslím, že už to nezmizí. Je to, takříkajíc zakořeněné. Budeme to mít zde napořád, ale stejně doufám, že i ty kurzy budou nějak pokračovat. Alespoň tady u nás pro to uděláme všechno." (Starostka) Dále se zdá, že efektem kurzů je obnovení zájmu a důvěry v celoživotní vzdělávání. Z rozhovorů vyplynulo, že samotní představitelé (zejména) obcí vnímají kurzy jako způsob, jak v lidech vyvolat zájem o vzdělávání. „*Takových nabídek zde už bylo. Koneckonců, každý už někdy dostal nějakou nabídku zadarmo, ale hodně lidí se už spálilo. ... Taky, tady lidi nevěřili, že by se měli, nebo mohli dále vzdělávat, nebo je to vlastně ani nenapadlo. A teď vidí, že to jde. (Starosta)* Na druhou stranu se ukazuje, že kurzy dalšího vzdělávání pozici účastníků z hlediska trhu práce příliš nezmění. Většina se jich domnívá, že pozice na trhu práce a zejména platové ocenění nijak nesouvisí s účastí na daném kurzu. „*To víte, já to vlastně nevím, ale myslím, a jak jsem i slyšel, že nějaká znalost nemůže moc změnit to, kolik ti lidé vydělají. To kdyby už chtěli více, obvykle musí změnit zaměstnání, ale tady u nás je práce málo, takže se vlastně ani pořádně nechce riskovat. Jako platí to, jak se říká, že je lepší vrabec v hrsti, než holub na střeše." (Starostka)*

Lze říci, že takto navržený projekt rozvojového sociálního partnerství je významně ekonomicky a organizačně náročný, ale na druhou stranu zůstává patrně jedinou možností, jak lidi ke vzdělání přivést a odbourávat jak jejich nedůvěru v instituce (které jsou tradičně považovány za stigmatizující), tak případně zvyšovat jejich nízké sebevědomí. Jistou nevýhodou však zůstává míra zapojení jednotlivých zastupitelů v partnerských obcích, kteří zůstávají významným faktorem účasti různých cílových skupin (i v participujících obcích se našli lidé, kteří se programu neúčastnili – ať už z důvodu uvedené nedůvěry k institucím, nebo z důvodu skepse vůči smyslu a efektu podobného projektu. Zmiňuji to zde proto, že platí, že větší účast – měřeno mírou účastníků – je v obcích, které mají aktivní představitele, jež se postavili za cíle projektu a aktivně jej v obci propagovali). Nicméně i zde se projevuje dobrá praxe („septanda“), takže koordinátoři dostávají dotazy o možnostech zapojení se do projektu nejen od lidí, kteří se nezúčastnili v rámci dané obce, ale i od obyvatel z dalších obcí v okolí, kam se tyto informace dostaly. Pozitivní efekt se projevuje v tom, že jak obce, tak samotní účastníci jsou ochotni se finančně na řešení projektu podílet, což před realizací nebylo možné očekávat.

Na realizaci tohoto projektu je však také významné, že se v jeho průběhu příliš neworkuje s dalšími cílovými skupinami (zejména formou tzv. empowermentu). Z tohoto hlediska je důraz kladen na fungující aktivity a hledání dalších možností rozvoje zejména z hlediska efektivnosti a flexibility. Tím, že projekt pracuje zejména s aktivními „subjekty“ (jako obcemi, tak i lidmi jako cílovými skupinami), dochází sice k výrazným posunům v koncepci CZV v České republice, hlavní problém sociální soudržnosti (tj. jak zapojit méně aktivní – obecně více znevýhodněné – obce a lidi) však stále čeká na řešení. Na vrub tohoto projektu je však nutné říci, že v této fázi se řeší úkoly a ověřují řešení, které jsou v počátcích v celé české tradici. Obyvatelé těchto regionů jsou znevýhodněni sui generis. (Navíc autoři projektu nebyli schopni anticipovat (ne)zájem účastníků před realizací samotných kurzů, dále nastavení monitoringu projektu tlačí do naplňování kvantifikovaných indikátorů a tak vzrůstá nejistota, zda by méně menší plánované cíle (menší počet plánovaných účastníků)

spolu s nutně vyššími náklady na individuální práci nebyly negativně ohodnoceny při posuzování projektové žádosti.

Na druhou stranu je zřejmé, že tyto kritické aspekty jsou reflektovány; v současné době probíhá modelování projektů s cílem zapojení právě těch méně motivovaných cílových skupin. Současným obecným cílem partnerských organizací (s hlavní koordinační aktivitou) je mainstreaming zjištěných zkušeností a ověření dobrých praxí v dalších regionech (a krajích). S tím souvisí úsilí o zasíťování institucí v ČR, diseminace dobrých praxí – zejména dle směru bottom-up a taktéž snaha o ovlivnění tvorby politiky tak, aby ověřené dobré praxe mohly být realizovány i v dalších regionech České republiky (jde ale nejen o ověření fungování projektu v odlišných oblastech, ale i u dalších skupin lidí). Uvažuje se o zapojení experimentálních metod.

Když se podíváme na různé aspekty produktu, ukazuje se, že tito respondenti skutečně příliš nereflektují, co by se dalo změnit. U všech uvedených možností (zaměření kurzů, kvalita vzdělávacích aktivit, výběr účastníků, komunikace, flexibilita, technické zázemí a kvalita lektorů) je spíše pozitivní hodnocení. Skutečnost, že starosty a starostky „netrápí“ malá účast „znevýhodněných“ osob, představuje určité riziko právě proto, že jsou jedni z mála, kteří mohou efektivně směřovat tyto programy právě k těmto skupinám lidí...

Příklad dobré praxe, Hana Růžičková, Starostka obce Paseky nad Jizerou, vypráví, jak se jejich obec vzdělává s Krakonošem

Když nás, představitele obcí, na jaře roku 2005 oslovil Úřad práce v Semilech a seznámil nás se svým záměrem poskytnout možnost vzdělávání obyvatelům v hůře dostupných obcích, byla jsem touto myšlenkou velice nadšena. Konečně chce někdo udělat něco prospěšného pro lidi, kteří žijí v malých horských obcích!

Tito lidé mají ve srovnání s obyvateli měst o mnoho méně příležitostí ke vzdělávání a často se pak setkávají s velikými problémy při uplatňování na trhu práce. Seznámila jsem s tímto záměrem občany své obce a s napětím očekávala výsledky dotazníkového šetření. Pochopí, že je to jedinečná příležitost, která se už třeba nebude opakovat? Vždyť díky podpoře projektu ze strany Evropského sociálního fondu a Ministerstva práce a sociálních věcí mají možnost zvýšit si svou kvalifikaci bez časově náročného dojíždění přímo v místě svého bydliště a ke všemu ještě úplně zdarma.

Výsledky průzkumu byly pozitivní, záměr na vzdělávání se setkal s kladným ohlasem. Největší zájem byl o jazykové kurzy němčiny a angličtiny a počítačový kurz. Po dohodě s manažery projektu jsme vybrali a upravili prostor pro pořádání jednotlivých kurzů. Vzhledem k tomu, že se v naší obci potýkáme s nedostatkem větších volných prostorů, přeorganizovali jsme uspořádání pracovny starosty obce a dali ji k dispozici studujícím.

V září téhož roku se studenti poprvé setkali se svými lektory a po počátečním oťukávání se zanedlouho rozběhla práce naplno. Někteří byli zpočátku zaskočení zdánlivě vysokým tempem, ale díky vzájemné dohodě a pravidelným dotazníkům, mapujícím zpětné ohlasy od uchazečů kurzů, bylo průběžně vše přizpůsobeno ke spokojenosti účastníků kurzu i lektorů samotných. Letos v březnu se rozeběhly i počítačové kurzy.

A tak se teď na paseckých cestách můžete pravidelně v pondělí, úterý a středu navečer potkat se studenty spěchajícími na ten svůj kurz, aby zase načerpali nové znalosti a vědomosti. Konání kurzů má veliký význam nejen proto, že občané našich obcí získají dovednosti a znalosti, které předtím neměli, ale i z důvodu společenského. Na kurzech se spolu setkávají lidé, kteří by se, byť jsou ze stejné obce, spolu v běžném životě nepotkali. I toto má pro nás veliký význam a díky společně stráveným chvílím na kurzech, kdy se snažíme přijít na kloub minulému času v němčině, či počitatelným a nepočitatelným podstatným jménům v angličtině a vyhrát svůj boj s myší u počítače, vznikají nová přátelství, která se mohou stát základem pro další společnou práci v obci.

Jsmo rádi, že naše obec byla do tohoto projektu vybrána, a doufám, že získané znalosti a dovednosti přispějí našim občanům k plnohodnotnému životu v moderní společnosti.